

ՁԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ՍՐԲԱԳՐՈՒԹԵՐՆԵՐ

ՓԱԽՍՏՈՍԻ ՄԷՋ

Բ. Դիրք

(Չորրորդ դպրութիւն)

Յանկ — էջ 60, տող 1-3. Յաղագս Աստուծոյ սքանչելիքն, որ երեւեցաւն ի Ներսէս . . . եւ վասն նախանձու եւսերի եպիսկոպոսին Բասիլոսի: — Նոյնպէս է Պատկ. էջ 51, տող 24-25: Երկու սխալ ձեւերը պէտք է ուղղել « սքանչելեացն » եւ « առ Բարսիլոս », ինչպէս ունի նոյն խօսքին երկրորդ կրկնութիւնը, էջ 96 (Պատկ. էջ 80) է գլխուն վերնագրին մէջ:

» — էջ 61, տող 23. . . . սպանանէր զորակալն . . . տես Գլուխ ԺԶ.

» — էջ 62, տող 20. . . . ի Թաւրեջն. տես Գլուխ ԻԵ.

» — էջ 62, տող 21-22. Յաղագս Վնայ Պարսկի, եւ չորեքհարեւր հազարին՝ որ եկեալն էին ի պատերազմի, եւ նկուռն լինէր ի զօրացն Հայոց: — Նոյնպէս եւ Պատկ. էջ 53, տող 13-14, նոյն վերնագիրը էջ 150 (Պատկ. 123) կրկնուած է այսպէս. Յաղագս Վնայ Պարսկի, եւ չորեքհարեւր հազարացն՝ որ եկեալ էին ի վերայ Հայոց, եւ նկուռն լինէին ի զօրացն Հայոց: Վերջինս կանոնաւոր է. չկայ եւ ի պատերազմի սխալ ձեւը, զոր ուղղելու է կա՛մ « ի պատերազմ » եւ կամ « ի պատերազմել »:

» — էջ 62, տող 23. Յաղագս մեղաւարին Պարսից Անդեկանայ. . . . — Նոյնպէս եւ Պատկ. էջ 53, տող 15. անձանօթ է մեղաւար բառը, որ մինչեւ իսկ չէ նշանակուած Հայկ. Բառ. ի մէջ, վերնագրին կրկնութիւնը. էջ 150 = Պատկ. 124, նոյն խնդրական բառին տեղ ունի պարզապէս « զօրավարին »:

» — էջ 62, տող 28. Յաղագս Հազարուխտոյ . . . — Այսպէս եւ Պատկ. էջ 53, տող 19. ուղղել « Հազարաւուխտոյ », ինչպէս ունի էջ 151 (Պատկ. 124) երեք անգամ:

» — էջ 62, տող 37. Յաղագս Վահրիճի Կահրիճայ . . . — Նոյնպէս եւ Պատկ. էջ 53, տող 26. նոյն վերնագիրը էջ 152 (Պատկ. 125) կրկնուած է միայն « Յաղագս Վահրիճայ » ձեւով, առանց Կահրիճայ կամ նման բառի մը. իսկ 1 գլխին պատմութեան մէջ կ'ըսուի « Ապա գայր

հասանէր Վահրիճ ի Վահրիճայ» եւն : Կահրիճայ եւ Վահրիճայ՝ ձեւերը կրկնակներ կը կազմեն եւ մին կամ միւսը սխալ է :

» — էջ 63, տող 4. Յաղագս Դեհկայ նահապետի . . . — Այսպէս եւ Պատկ. էջ 53, տող 32. նոյն վերնագիրը էջ 153 (Պատկ. 126) « Յաղագս Դեհկան նահապետի » ԼԲ գլխին ընթացքին մէջ ալ երկու անգամ դրուած է Դեհկան : Ըստ այսմ Դեհկայ սխալ ձեւը պէտք է ուղղել « Դեհկան » :

» — էջ 64, տող 5-9. . . . որ առաքեցաւ ի Շահպոյ արքայէն Պարսից : — Նոյն ձեւն ունի եւ Պատկ. էջ 54, տող 13, Իսկ էջ 160, Պատկ. 132 նոյն տեղը կը կրկնուի « ի Շահպոյ » Ինչպէս ուղղելի է :

» — էջ 64, տող 27-28. . . . որք միտքան մնացեալք էին աշխարհին՝ ժողովէին առ . . . — Նոյնպէս եւ Պատկ. էջ 54, տող 30-31 ուղղելի է « յաշխարհին », ինչպէս ունի եւ նոյն վերնագրին կրկնութիւնը, էջ 165, Պատկ. 136 :

» — էջ 64, տող 35-37. Յաղագս կրկին անգամ կոչելոյ Շահպոյ արքայ Պարսից զկերչակ արքայ Հայոց , եւ նորա երթալոյն առ նա , եւ միհնաճոյն կորնչելոյն : — Նոյն ձեւով է եւ Պատկ. էջ 54, տող 37-38 : Վերնագրին կրկնութիւնը էջ 168 (Պատկ. 139) թէեւ վերինէն քիչ մը տարբեր , սակայն առաջինին համար կուտայ ուղղագոյն « արքայի » ընթերցուածը , իսկ երկրորդին համար « միահաղոյն » , ցանկին մէջ երեք ձեւագրեր ունին « միահանդոյն » ընթերցուածը :

» — էջ 65, տող 8 Յաղագս աղօթքն ի ժամ մահուն Զուրթայ : — Նոյնպէս Պատկ. էջ 54, տող 46. վերնագրին կրկնութիւնը՝ էջ 180, Պատկ. 148 ունի « Աղօթք ի ժամ մահուն Զուրթայ » : պարզ է թէ « յաղագս » անյարմար ձեւը ետքէն սպրդած է ցանկին մէջ՝ միւս տողերուն առաջին « յաղագս » բառէն չփոթուելով :

» — էջ 65, տող 12. . . . թէ զինչ շատ գործեցին ընդ տշխարհն : — Նոյնպէս Պատկ. էջ 54, տող 50 : Գլխին կրկնութիւնը էջ 182, Պատկ. 151, ունի « թէ զինչ շատ չարիս գործեցին ընդ երկիրս Հայոց » : մոռցուած « չարիս » բառը պէտք է աւելցնել նաեւ առաջինին մէջ :

Դիւտիս Ա. — էջ 66 , տող 8-9. Յաղագս թէ ո՛րպէս յետ բազում չփոթի պատերազմացն Ներսէս արքայն Պարսից թէ ո՛րպէս թագաւորեցոյց զկերչակ զորդի Տիրանայ : — Պատկ. էջ 55, տող 8-9 կը գրէ՝ « . . . ընդ Ներսէսի արքային Պարսից թէ ո՛րպէս . . . » : Վերջին վերաառութիւնը առնուած է չորրորդ դպրութեան սկիզբը դրուած ցանկէն , քիչ փոփոխութեամբ . այսպէս՝ պատերազմացն փխ. պատերազմաց. ընդ Ներսէսի ուղղուած փխ. սխալագիր ընդ Ներսէսի , զորդի փխ. որդի : Բայց բոլորին մէջ ալ աւելցող կրկնութիւն է « թէ որպէս » :

Դիւտիս Բ. — էջ 67, տող 10-12. Բայնմ ժամանակի խնդիր ելանէր արքայն կերչակ տոհմին զօրավարաց ազգին քաջացն մամիկոններց. մա-

նաւանդ զի իւր զայնակս եւ սնուցիչք էին: — Նոյն ձեւով է Պատկ. էջ 56, տող 9-11: Առաջինը ուղղելի է « ի խնդիր »: յապաւուած ի նախ-դիրք՝ նախորդ բառին ի վերջաւորութենէն չփոթուելով է: Իսկ երկ-րորդը՝ « զայնակք » թերեւս աղղուած ըլլալ յաջորդ « սնուցիչք » բառին ա-էն: հմմտ. նոյն խօսքին կրկնութիւնը էջ 106, տող 23-24: որ զայն-եակի եւ սնուցիչք էին թագաւորին Արշակայ:

» — էջ 67, տող 19-22. . . . եւ զՎասակ զմիջին եղբայրն զիւր զայնակն ի սպարապետութիւնն զօրավարութեան յիրս պատերազմացն: սոյնպէս եւ զկրասերն ի պէսս զօրացն կացուցանէր: — Նոյնպէս Պատկ. էջ 56, տող 16-18: Հրատարակիչները կարծած են ի հարկէ թէ կրասեր մամիկոնեանը նշանակուած է զօրքերուն պետ. բայց այս բառով մենք կ'ուզենք հասկնալ « ի պէսս »: Բանակին զօրապետը Վասակն էր նշանա-կուած: Իսկ եթէ կրասերն ալ պետ դարձաւ, այս սպարադային պիտի ըսուէր « ի պետ » եւ ոչ թէ « ի պէսս »:

» — էջ 67, տող 24-27. Եւ հնազանդէր զմեծամեծսն, զիւրաքան-չիւր զօրս բաժանեալ յամենայն կողմանց, սահմանացն Հայոց սահմանա-պահս կացուցանէր: — Նոյն եւ Պատկ. էջ 56, տող 20-22: Կը թուի թէ յամենայն կողմանց ուղղել պէտք է « յամենայն կողմանս »:

» — էջ 68, տող 1-6. Նոյնպէս ստրատեղութեան սպարապետու-թեանն զօրավարութեանն մարտի կուռելոյ, գործոյ ըսագմիկ ճակատա-մուղ նիզակին, իրափառն աղանազգիք աղանադոյք արծուէնչանք, վարժ-նականիչք աներկիւղք քաջասիրտք նահատակք, քաջանունք բարեկշանս բարեհամբաւք բարեգործք . . . — Նոյնպէս է նաեւ Պատկ. էջ 56, տող 28 եւն. Զորս կասկածելի բառերէն վերջինը՝ բարեկշանս՝ գիւրին է իւր նախորդ եւ յաջորդ բաղմամբիւ ամականներուն համեմատ ուղղել « բա-րենչանք »: Երրորդը՝ աղանադոյք՝ որ միտք չունի, ըստ Հայկ. Բառ. առաջարկուած է ուղղել « աղեղնագրօյք »: Բայց այս տեսակ բառ մը միտք չունի. ըստ իս ուղղել պէտք է « աղաւնադօյք »՝ յաւելմամբ մի-ակ ը տառին. այս ուղղութիւնը կը գրդեն յաջորդ արժուեկնշանք եւ պարժնականիչք բառերը. Մամիկոնեանց զօրականներուն վրայ նկարուած էր արծիւ. վարուժնակ, կամ աղաւնի: Կասկածելի է երկրորդը, որ եւ կը կարծեմ թէ այսփոխեալ է « աղատազգիք » բառէն. չեմ կրնար զրա-նել ուրիշ բառ մը՝ որուն աստիճին մասը այսպէս յարմարէր ազգ գոյա-կանին, եւ երկրորդ՝ տառական ուղղութեան տեսակէտով այսքան չնչին փոփոխութիւն ցոյց տար. (ղ=զ եւ ն=ս): Իրաւունք կայ նաեւ կար-ծելու թէ « աղատազգիք » այսպէս խառնակուած ըլլալ յաջորդ աղանա-դոյք բառէն շփոթուելով: Բայց ամենէն աւելի դժուար է « իրափառն » ձեւը, որուն դէմ եւ վնասակեան վեց օրինակներէն չորսը ունին « իրա-ւափառն »: Նախկին ձեւին մօտիկ կը հնչէ քիչ մը վարը « իրաքաջ » բա-ռը. « պարգիւեալ յերկնից բարիանուն իրաքաջ ի մեծի նահապետու-

Թեան պատերազմի» ։ բայց եւ այնպէս ինձ կը թուի թէ երկուքին մէջ աւելի ընտրելի է « իրաւաւորն » ձեւը , որ կարող է յն. օթ66օֆօս « որթողքս , ուղղափառ » բառին թարգմանութիւնն ըլլալ , Հայկ. Բառ. մոտցած է նշանակել թէ՛ « իրաւաւորն » եւ թէ՛ « իրաւաւորն » ։

Գլուխ Բ. — էջ 68, տող 13. Եւ այլ յայտն ազգաց եւ ի խոնարհ , — Նոյնպէս Պատկ. էջ 57, տող 7-8 : Նախադաս եղակի յայտն ածակոյնր ուղղելի է « յայց »՝ յաջորդ « ազգաց » յոքնակիրն համաձայն ։

Գլուխ Գ. — էջ 68, տող 28-29. զի եկեացին տեսցին եւ խորհեացին վասն իրեանց առաջնորդի, թէ ո՛ւմ արժան իցէ հօտել ։ — Ստուգադեպ բառին տեղ Պատ. էջ 57, տող 21 ունի յոքնակի « առաջնորդաց » , որ սխալ է. քանի որ յաջորդ ո՛ւմ բառը եղակի է եւ խօսքը միայն Մեծն Ներսէսի վրայ է ։

» — էջ 68, տող 32-1. . . . զի ի մնացորդաց տանն Գրիգորի , յայնմ զաւակէ գոյեն զառաջնորդութիւնն ։ — Նոյնպէս ունի եւ Պատ. էջ 57, տող 23-24 ։ Պարզ է թէ պէտք է ուղղել « յառաջնորդութիւնն » ։

» — էջ 69, տող 13-16. Ի ազայութենէ սնեալ եւ ուսեալ ի Կեսարայոց քաղաքին Գամրաց ընդ հաւատարիմ վարդապետօք . եւ ցանկալի եղեալ իւրոյն համարուեսան զուկակցացն ։ — Նոյնպէս ունի եւ Պատ. էջ 58, տող 4-7 ։ Յայտնի է թէ ինչորական բառը պէտք է ուղղել « իւրոցն »՝ համաձայնեցնելու համար « զուկակցացն » բառին յոքնակի թուին ։ Սխալմունքը յառաջացած է երկաթադիր 8 եւ 8 ստուգուուն նմանութենէն ։

» — էջ 69, տող 21-26. Իյլ էր սա մեծ եւ բարձր . . . եւ նախանձելի յարութեամբն ի զինուորական կրթութեանն ։ Հոս Պատ. էջ 58, տող 14 ունի արութեամբն , որ սխալ է ։

» — էջ 70, տող 7-9. Մինչդեռ եւս զզինուորական ձեւն յինքեան բերէր , եւ զարդարեալ էր զեղեցիկ պատմութեամբս , եւ զարդ զլայնելոյն , եւ ցանկալի գեղով իւրով , երկայն հասակաւ . . . — Նոյն ձևով է նաեւ Պատ. էջ 58, տող 29-31 ։ Խօսքին բնական ընթացքը կը պահանջէր գործիական. բայց այս տեղ « վայելուէ » բառին յետագաս լինելը այնպէս կը խանգարէ գործը , որ անկարելի է չընդունիլ թէ հոս ալ Բուզանդի անկանոնութիւններէն մէկուն հետ է գործելնիս ։

» — էջ 70, տող 20-21. Ոչ սք լիցի մեր հովիւ , բայց ի զմանէ . եւ ոչ ոք մնսի այլ յայնմ աթոռ . բայց դա ։ — Նոյնպէս է եւ Պատ. էջ 59, տող 2-4 ։ Ուղղելի է « նոտցի » ապառնիով , համաձայն նախորդ « լիցի » ապառնիին ։

» — էջ 70, տող 23-25 . սկսաւ ստել սակաւ մի , խօսել զանձնէ իւրմէ զանօրէնութիւնս եւ զբամբասանս մեղաց՝ որ իւր չէր գործեալ ։ — Նոյնպէս եւ Պատ. էջ 59, տող 5-7. ուղղել « զոր » ։

» — էջ 70, տող 33-35 իսկ նա իւրեւ այլ ինչ ոչ կզիտ տալ

նոցա բանիցն պատասխանի . զի թշնամանս լինէր զօրացն . եւ ասէր . — Նոյնպէս եւ Պատկ. էջ 59, տող 14-15 . Աւելորդ է զի . զոր պէտք է ջնջել : Հատուածին շարունակութեան մէջ Վենետիկ տպագրութիւնն ունի « եւ ոչ զձեր մեղսք ընդ անձամբ առնուի » . մինչդեռ Պատ. վերջի բառին տեղ կը գնէ « բառնալ » :

» — էջ 71, տող 17-21. . . զհերան դանգրապեղս զվայելուչ թա-
գադանգուր վարսիցն , զի ուրեք երբեք նման նմա ոչ գտանէր . զայն ի
բաց խզեալ հրամայէր . եւ ընդ նմին զվայելուչ պատմութեանն , զայն ի
բաց պատշաճեալ հրամայէր — Այսպէս ունի եւ Պատ. էջ 59, տող 30-33 .
Երկու անցեալ գերբայները ուղղելու է « խզել » , « պատառել » . այս վեր-
ջինները վերածուած պիտի ըլլան նախորդներուն՝ եւ գիրը պատիւով կար-
ծելով :

» — էջ 71, տող 32-34. Յայնժամ եդ ատէր ի միտս ամենեցուն
խնդրել ի րեանց հովիւ . զայն , որ նոցա կարող լինել զառաջնորդութիւնն
կենացն ճանապարհին ցուցանել : — Նոյնպէս է Պատ. էջ 60, տող 5-7 .
Ուղղելի է լինէր :

Գլուխ Դ. — էջ 73, տող 4-10. զնոսա զամենեան կազմեցին եւ
արձակեցին . . . առ կաթողիկոսաց կաթողիկոսն Եւսեբիոս յերկիրն
Գամբաց , եւ ի մայր քաղաքացն նոցա ի Կեսարիա , զի ձեռնադրեացեն
անդ զսուրբն Ներսէս կաթողիկոսութիւն Հայոց մեծաց : — Նոյն ձեւով է
Պատ. էջ 61, տող 51-0 : Առաջինն ուղղելի է « զսոսա » . երկրորդին
տեղ բոլոր եօթը ձեռագիրներն ալ ունին « ի մայրաքաղաքն » . իսկ վերի
ուղղութիւնը Վենետիկացոց մտածածն է : Երրորդին մէջ ալ ինկած է ի
նախորդը . ուղղելի է « ի կաթողիկոսութիւն » :

» — էջ 74, տող 8-10 . Եւ մեծաքանակաւ յուղարկեցին զնա .
նոյնպէս եւ զմեծամեծ նախարարսն սաստապն Հայոց : — Նոյնպէս եւ
Պատ. էջ 62, տող 1-3 . սաստապն ուղղելի է « սատարապան » ըստ նա-
խորդին :

» — էջ 74, տող 31, 35. Առնէր եւ զայսպիսի սխալներս . . .
չինէր եւ զաւերեալ եկեղեցիսս : — Այսպէս եւ Պատ. էջ 62, տող 20, 24 .
ստորագծեալ բառերուն վերջինս ու ձայնը աւելորդ է եւ իսպառ ջնջելի :

» — էջ 75, տող 6-10 . Եւ վասն ճշմարտութեանն մինչեւ ի մահ
մարտնչէր , եւ զսրբոյս արդարութեանն քաջալերեալ խնդացուցանէր .
եւ իւրով վարդապետութեանն անձրեւան պարարէր սնուցանել զայն-
կան արդարութիւնն օրհնութիւնսն զապառ : — Պատկանեանի տարբերու-
թիւնը՝ էջ 62, տող 31-34, միմիայն « մարտնչէր » սխալագրութեան
մէջ կը կայանայ : Ստորագծուած բառերուն իմաստն անորոշ է . կը թուի
որ ո՛չ թէ միայն սխալներ , այլ եւ փախցուած տողեր կան :

» — էջ 75, տող 24-30 . Զամենաբարի ուսուցանէր զսէր զյոյս
զհաւատ . . . եւ յոյս հատուցման ի խոստացեալ աւետիսն Գրիգորի . եւ

ի դատաստանացն արեւելեան անշէջ հրոյն՝ յիշատակօք յաւիտենականն չարչարանօք ստանալով . . . — Վենետիկի բ. տպագրութիւնը ծանօթութիւն կը դնէ խնդրական բառին համար թէ « Զառաջնոյ տպագրին մերոյ զվերիակ ընթերցուած՝ ուղղեցաք ըստ այլ գրչագրի՝ Ոմանց հաճոյ թուեցաւ ընթերցուել արեւելեան արեւելեան » : Նախորդ տպագրութեան ընթերցուածն է « ամենին » , ինչպէս ունի նաեւ Պատ. էջ 63, տող 12 : Յամենայն դէպս « ամենեւին » կամ « աստիճան » , երկուքն ալ յաջող սրբագրութիւններ են : Լաւ կ'ըլլար նաեւ հրոյն բառին վրայի բռնութիւնը հետեւ գինի « յիշատակօք » բառին հաջ : Սակայն պէտք է ըսել թէ Բուզանդի նոյն երեսին գրեթէ ամբողջ կէսը (սկսեալ 18րդ տողէն) շատ անկանոն է եւ քերականական օրէնքներուն դէմ ըմբոստ :

» — էջ 76, տող 5-8. Ժողովեցան ի գեղն Աշտիշատ , ուր զառաջինն զեկեղեցին էր շինեալ . զի նա էր մայր եկեղեցեացն , եւ ի սեղի լեալ նախնեացն ժողովոց սխնհոցոյն : — Նոյնպէս ունի եւ Պատ. էջ 63, տող 20-23 : Ուղղելի է « սեղի » . նորամուտ ի նախորդ կրնայ ազդուած ըլլալ եւ շաղկապին ընդ : Վենետիկի ձեռագիրներէն մէկը ունի արդէն « եւ սեղի լեալ » . եւ այս ընթերցուածը պէտք էր մտնել բնագրին մէջ :

» — էջ 76, տող 20-23 . տու հասարակ զնոյն օրինակ առնել հրամայէր յամենայն աշխարհս եւ ի գաւառս եւ ի կողմանս կողմանս , ի կոյս կոյս , ի խորս խորս սահմանացն Հայոց : — Նոյնպէս է նաեւ Պատ. էջ 63, տող 33-35 . ստորագծեալ բառերը պիտի գրուէին յոքնակի , ինչպէս են նախորդ եւ յաջորդ ձեւերը . բայց իզակի է պահուած , որովհետեւ « կոյս » բառն յոքնակի թուով շատ գործածական չէ ընտիր մատենաւորութեան մէջ . հմտ. Հայկազ. Բառ. :

» — էջ 76, տող 24-27. շինել աղքատանոցս եւ ի ժողովել զստատէտս եւ զօրկուսնս եւ զմարմաւարս եւ զամենայն ցաւոտս , եւ նոցան կարգեցին օրկանոցս եւ դարմանոց եւ ոռնիկս , եւ պատանս աղքատաց : — Այսպէս եւ Պատ. էջ 64, տող 1 : « Պատան » բառին համար տեղին յարմար իմաստ մը չունի Հայկ. Բառ. կը թուի թէ պիտի նշանակէ « աղքատանոց » . բայց կրնայ ըլլալ նաեւ սխալ գրչութիւն . կրնար առաջարկուիլ կարգալ « պարէն » , բայց ոչ այս եւ ոչ ալ ստորածանցներէն մէկը կը յիշէ Հայկազ. Բառ. իբր գործածուած ընտիր մատենաւորութեան մէջ :

» — էջ 77, տող 6-8. եւ անյուստութեամբ ի վերայ գնացելոցն օճիւրս գործիցին լալեացն կոծոյն , զանառակութիւնս աշխարհին դեռնոյ : — Այսպէս եւ Պատ. էջ 64, տող 14 16, Վերջի երկու բառերուն գործածութիւնն անսխալ է . Վենետիկի օրինակներէն մէկն ունի « աշխարհներէն » , որ միայն կրնայ յարմարիլ եւ զոր պէտք է մտնել բնագրին մէջ :

» — էջ 78, տող 5-7. Մոյնպէս եւ ծառայից պատուիրէր՝ կայ յարդարն հնազանդութեան իւրեանց տերանց, զի ի տեսունէ շինիցի նոցա վարձք։ — Նոյնպէս է նաեւ Պատ. էջ 65, տող 5-7։ Վարձք յոքնակի՛ ենթական կը պահանջէ յոքնակի բայ՝ « ինիցիւն » , որուն վերջապահը կրնայ յաջորդ բառին առաջին տառին պատճառով չփոխուելով յապաւ- ուած ըլլալ։

» — էջ 78, տող 19-23. եւ քաղում նիւելոց եւ տոռապելոց դեր- եաց փրկութիւն եւ գերէդարձ առնէր. զորս ահիւ քարոզութեան փա- աացն Բրիստոսի զկիւ, եւ զայլս զհովիւ փրկանօք աղատէր, եւ յիւրա- քանչիւր տեղիս դարձուցանէր։ — Բալորովին նոյն է նաեւ Պատ. էջ 65, տող 17-20։ Հասուածիս մէջ զկիւ բառը տնյարմար է ինկած. ըստ իս ստորակէտը պէտք է զնիւ Բրիստոսի բառէն յետոյ, եւ զկիւ տալ յա- ջորդ նախագատութեան. կրնայ կարծուիլ նաեւ. որ զկիւ բառէն յետո՛վ քանի մը բառ ընկած ըլլայ. այն ժամանակ հասուածը այսպէս կը թարգ- մանուէր. « կար որ Բրիստոսի երկիւղով ապատեց, ոմանք . . . ով աղա- տեց, իսկ ուրիշները փրկանքով աղատեց »։

» — էջ 79, տող 2-3. ամենայն օտարք բնոյ նմա, հոյսմեաւ նորա հանգուցեալք, դադարէին։ — Նոյնպէս եւ Պատ. էջ 65, տող 32-33։ Վենետիկի ձեռագիրներէն մէկն ունի « բնոյ հովանեաւ » . այս ընթերցուածը աւելի բնտիւր է եւ պէտք է մօցնել բնագրին մէջ։

» — էջ 79, տող 11-13. Եւ սոյնպէս տարաւ եցոյց՝ դառաքեալսն յուշ առնելով, որ պաշտօն աղքատաց, զմեծն եւ զնախաժկայն զյա- ոաջտարկաւագն Ստեփանոս եւ զընդերս նորա . . . — Նոյնն ունի եւ Պատ. էջ 66, տող 4-6 « որ պաշտօն աղքատաց » բառերն անկապ կը մնան. պէտք է ենթագրել որ հոս քանի մը բառ կամ տող ինկած է, ուր յիշուած պիտի ըլլար թէ ինչպէս առաքեալներն աղքատներուն հոգ կը առնէին։ Եւ կամ հասուածը փոխել այսպէս. Եւ սոյնպէս տարաւ եցոյց դառաքեալսն՝ յուշ առնելով զպաշտօն աղքատաց եւն։

» — էջ 80, տող 34-37. զհոգեւոր սիրոյն եռանդն ամէր առ ամե- նեաիս, առ մեծամեծս եւ առ մեծակրօնս, առ պատուականս եւ առ անար- դըս, առ հարուստս եւ առ աղքատս, առ աղատս եւ առ շինականս։ — Պատ. էջ 67, տող 17 չունի առ մեծակրօնս. բայց առանց յիշատակու- թեան, ամբողջ հասուածը կը պարունակէ 4 զոյգ կանոնաւոր հակադրու- թիւներ. առ մեծակրօնս բառին բացակայութիւնը պիտի խախտէր այս կանոնաւորութիւնը, ուստի կ'ենթագրենք որ Պատկանեանի անուշադրու- թեան արդիւնքն է։

Գլուխ Ե. — էջ 81, տող 12-15. զէպ եղիւ. առաքել անդր կաղ- մութեամբ մեծաւ արքային Հայոց. զի իմքինի մեծ կաթողիկոսն Հայոց Ներսէս, եւ ի մեծամեծացն Հայոց սատարապս առան ընդ նմա առնել, զի երթիցէ . . . — Նոյնպէս է եւ Պատ. էջ 67, տող 29-32։ Իմաստին

ամբողջութիւնը կը խանդարեն զի ինքնին եւ առնել ձեւերը, որոնցմէ առաջինը պէտք է դարձնել ի ձայնի յապաւմամբ « զինքնին »։ Իսկ երկրորդը ջնջել, Հմմտ. Գլ. ԺԱ. էջ 106, տող 20 եւն, երբ նոյն պատուիրակները կը դառնան Հայաստան. « ինքնին մեծ եպիսկոպոսապետն Հայոց Ներսէս եւն. » :

» — էջ 82, տող 8-11. որ ի սկզբանէ աշխարհի կրէլ զամենայն բանիւ զօրութեամբ իւրով եւ իւրով բնական իշխանութեամբն վարէ ուղղէ եւ առաջնորդէ ամենայն արարածոց : — Պատ. էջ 68, տող 23-25 ունի զօրութեան, իսկ զօրութեամբ. ի առաջնորդէ փխ. եւ առաջնորդէ : Երկուքին մէջ ալ խօսքը Բանն Աստուծոյ վրայ է. կրէլ անորոշը պէտք է դարձնել դիմաւոր բայի մը : Թերեւս « առնէ » :

» — էջ 83, տող 21-23. նման էր բնութեան իւրոյ ծնողին, եւ ի բնութենէ ունէր զբնութիւն Հօրն կերպարանաց հօրն իւրոյ : — Պատ. էջ 69, տող 25-26 չունի « կերպարանաց հօրն » : վերջինս աւելի ուղիղ է, բայց զարմանալի է որ այս խոյր տարբերութիւնը մէկին կամ միւսին մէջ չէ նշանակուած :

» — էջ 83, տող 28-30. Զի ի սկզբանէն յորժամ առնէր Աստուած զարարածս, յետոս արար զմարդն՝ յերեւոյթ եւ յաներեւոյթ իւրով զօրութեանցն ի մի եւ նոյն ժողովեալ : — Նոյնպէս եւ Պատ. էջ 69, տող 30-32. իւրոյ պէտք է դարձնել « իւրոց »՝ գոյականին թուին համաձայն :

» — էջ 85, տող 23-27. Կէսք ի կռպաշտութեան եւ ի սղանութիւնս, ի պոռնկութեան եւ ի բաղմազդի չարիք կաշկանդեալք զմտեալ կան. կէսք մոլորեալք եւ դանդաղուն մտք բնդ պատահարօք կայեն զամենայն, եթէ զբարի եւ եթէ զչար : — Նոյնպէս եւ Պատ. էջ 71, տող 11-14 : Պատահարօք բառին դէմ Վենետիկի վեց օրինակներն այսպէս ունին. մէկ օրինակ պատահարօք, երկու օրինակ պատարօք, մէկ օրինակ պատարագօք, մէկ պատրուակօք, մէկ պատրօք. Պատկանեանի օրինակը կ'երեւայ թէ ունի նոյնպէս պատահարօք, թէեւ այս մասին յայտնի յիշատակութիւն չկայ : Իսլամական ընթերցուածն է « պատահարօք » : Խօսքին իմաստն է « տանք ամէն բան. թէ բարի եւ թէ չար, կը համարեն պատահմունք (կամ դիպուած) » : Երկու սխալագիր բառերը պէտք է ուղղել, առաջինը յք. ներք. « չարիս », իսկ երկրորդը անհոլով « դանդաղուն » :

» — էջ 86, տող 15-17. Այլ մեղ ընդ այսր լիցի վայել ի շնորհս մարդասիրութեանն բարերարութեանն, յոր ամենայն ազգ եւ ազինք խոտովանին . . . — Պատ. էջ 71, տող 32-33 չունի միայն « բարերարութեանն » : մնացեալը նոյն է. ստորագծեալ բառը պէտք է փոխել վայելել, որուն ել մասը նախորդ ել վանկին պատճառաւ ինկած է. խօսքին իմաստն է. « մինք ասոր անդ պիտի վայելենք այն մարդասիրութեան ու բարերարութեան շնորհքը . . . » :

» — էջ 88, տող 11-18. զիստից արդեւք իշխիցեմք յանդիմանել . . . կամ առնել աղօթս վասն այնոցիկ՝ որք բնաւ իսկ ոչ ճանաչեին զաէր, զի քարկոթիւն տեսան վախճանէ զայնոսիկ՝ որք ոչ ուղղութեամբ զտէր խոստովանին . եւ կամ որ ոչն մարթիոյք խնդրել զնա, որք ոչ հաւատայք գիտութեան պատուիրանացն նորա, եւ ոչ ի միտ առնուչ զօրէնս նորա : — Նոյնպէս ունի Պատ. էջ 73, տող 16-22 : Երեք սխալադիր ձեւերէն առաջինը պէտք է դարձնել « ոչ հանաչեն » : Խօսքը ներկայ է եւ կ'ուղղուի Յունաց Վաղէս կայսրին . երկրորդը ուղղել « բարկութիւն », ինչպէս կը պահանջէ վախճանէ եղակի բայք . մանաւանդ որ քարկոթիւն չք. թուով զործածել անախորժ է : երրորդը պէտք է դարձնել « առնուք », համեմատ միւս բայերուն՝ մարտիցիք, հաւատայք :

» — էջ 88, տող 31-32. իսկ որք ոչն լսենն, եւ որք լսենն, պահէ նոցա տէր զհատուցումն նորա : — Նոյն է եւ Պատ. էջ 73, տող 31-32 : Վերջին բառը պէտք է դարձնել « նոցա » : Խօսքը կը թարգմանուի . « որոնք որ չեն լսեր եւ որոնք որ կը լսեն, տէրը կը պահէ անոնց համար իրենց հատուցումը » :

» — էջ 89, տող 1-3. եթէ ոչ ուղիղ եկեացես ի հաւատսն, նշանքեղ այս լիցի, որ մինչեւ յայն օր ի հաւատսն ոչ հաստատեացիս : յէս ընդոյ եղեալ կիտին՝ մեռցի մանուկն : — Նոյնն ունի եւ Պատ. էջ 74, տող 1-3. նախադաս ուղիղ ածականը կանոնաւոր ըլլալու համար պէտք է դարձնել « յուղիղ » . որ աշխարհիկ ձեւ է եւ յետոյ ներմուծուած. պէտք է փոխել՝ « զի, յորժամ կամ եթէ » եւն. :

» — էջ 89, տող 17-19. Ապա յէս ընդ աւուրցն հնգետասանիցն անցելոցն, աստակեցաւ մանուկն որդի կայսերն : — Նոյնպէս է Պատ. էջ 74, տող 14-15 : Յէս ընդ պէտք է դարձնել « յետ ընդոյ », ինչպէս ունի եւ նախորդ հատուածը :

» — 89, տող 24-25. Հնգետասան օր յետ բանիցն եղեւոյ երկարեաց Քրիստոս, թերեւս դարձջիք : — Նոյնն է նաեւ Պատ. էջ 74, տող 19-20 : Պէտք է ուղղել « եղելոց » (ածականը համաձայնած նախադաս գոյականին) եւ կամ « լինելոյ » (իբր՝ յետ լինելոյ բանիցն) :

» — էջ 91, տող 15-16. Իսկ իբրեւ ոչ օք ի նոցանէն այսմիկ յանձն առնուլ հաւանեցան : — Նոյնպէս է եւ Պատ. էջ 76, տող 1-2 : եթէ այսմիկ ձեւը տանք յանձն առնուլ բային, պէտք է դարձնել հայց. « դայս » : Բայց կրնանք սալ հաւանեցան բային՝ իբրեւ տրական խնդիր . հատուածը կը թարգմանուի այն ժամանակ. « երբ անոնցմէ ոչ մէկը հաւանեցաւ այս բանին՝ յանձն առնելու համար » : այս պարագային այսմիկ սխալ չէ :

» — էջ 92, տող 9-11. զնոսա բազում գանձիւք լցեալ արծակիք, կաշառակութս կաշառաւելս առնէր առհասարակ : — Նոյն է նաեւ Պատ. էջ 76, տող 26-27 : Կաշառաւել ձեւ մը չկայ այլուր զործածուած . նոյն

Իսկ Հայկ. Բառ. Ա. 1052, թէ՛ « կաշառակուրծ » եւ թէ՛ « կաշառարեկ » քարերուն տակ օրինակ բերելով Բուզանդի յիշեալ խօսքը, երկու տնգամ ալ կը գրէ կաշառաքեկ, առանց ձեռագրական տարբերութիւն նշանակելու. ասկէ կը հետեւի թէ ձեռագիրներն ունին « կաշառաքեկ » եւ Վեւ. նեակի ա. ապագրին մէջ հոս ապագրական սխալ մը սպրդած է. զոր նոյն դարձեալ կը կրկնեն Պատ. եւ Վենետիկ բ. տիպը :

» — էջ 92, տող 17-23. Եւ արձակեաց եւս զպանդանդսն . . . որ կային եւս ի կայսերական պաղատանն՝ զի են նոքա եղբորորդիք արքային Արշակայ, զի միռմեռ անուէն ճանաչէր Գնեկ . . . անդուստ յուղարկէր : — Խօսքին մէջ բոլոր բայերը անկատար են . այսպէս՝ կային, ճանաչէր, յուղարկէր. իմաստը կը պահանջէ որ են եւս դառնայ անկատար « էին » :

Գլուխ 2. — էջ 93, տող 5-7. Ապա ետ հրաման ընդենուր զնա ի կղզին մի մեծ ովկիանոս անագին ֆովու . յանապատ յանջուր տեղի մի : — Նոյնպէս է եւ Պատ. էջ 77, տող 14-15. ուղղել « ի կղզի մի » . բառ մը չկրնար թէ որոշեալ եւ թէ անորոշ ըլլալ միանգամայն :

» — էջ 93, տող 12-15. Ապա անցուցին զնա ի տեղին հրամայեալ, եւ ընդ նմա արս եւթանասուն . այլ արքն ուրք կէսքն եպիսկոպոս էին յայլոց քաղաքաց, կէսք կղերեկոսք յայլոց եկեղեցեաց : — Պատ. էջ 77, տող 19-21 ունի միայն ուր փխ. « այլ արքն ուրք » . լաւագոյն ընթերցուածը պիտի լինէր « որոց » . զարմանալի է որ ընթերցուածի այս տարբերութիւնը չէ նշանակուած կա՛մ Պատկանեանի եւ կամ Վենետիկ ապագրին մէջ :

» — էջ 94, տող 9-11. եւ խորհուրդ հանդերձելոցն՝ որ յապաւ ինեկոցն էր՝ դուշակէր դաւաղանաւն ի ձեռն Մովսէսի : — Ուղիղ ընթերցուածն է « պա յապա », ինչպէս ունի Պատ. էջ 78, տող 13-14 :

» — էջ 94, տող 19-23. զի զմարմինն ի մարմինն խառնեցէ եւ արիւնն յարիւն . զի դաստուածութիւնն յոգիս մեր միացուցեալ, զմեզ ընդ սուրբ Հոգւոյն . եւ ի վախճանի զմեզ քնակիցս լատուածութեանն արարցէ : — Նոյնպէս Պատ. էջ 78, տող 21-24. նախ արիւնն բառը պէտք է ուղղել « զարիւնն » . ինչպէս ունինք զմարմինն, երկրորդ պէտք է նոր բալ մը աւելցնել սուրբ Հոգւոյն ձեւէն ետք, հաւանականաբար « միացուցէ ք, արանց որս խօսքը կիսապա կը մնայ, երրորդ քնակից պէտք է դարձնել « բնակակից » որովհետեւ հանդերձեալ կիսնային մէջ ոչ թէ մեր քնարթիւնք պիտի միանայ Աստուծոյ հետ, այլ մենք իրեն հետ միասին պիտի բնակինք : Ըստ Հայկ. Բառ. « բնակից » իբր թէ բնակակից իմաստով գործածակ է նաեւ Հասար. Ժպ. բայց հոս ալ բառը սխալադրութիւն է միայն : Բուզանդի յիշեալ ձեւը չէ յիշած Հայկ. Բառ. :

» — էջ 94, տող 35-36. Իսկ մեզ կարեւորքն արանց ուրոյն ի մարդ-

կան ւաղանդեմ չիւր հնար լինել : — Նոյնպէս եւ Պատ. էջ 78, տող 33-34 :
 իմաստի շփոթութիւն կայ . խօսքն ինձ անհասկանալի է :

» — էջ 95, տող 5-6. (Աստուած) ւնահե, եւ իւրոյ արքայութեանն
 զմեզ բազորդս բաժանորդս առնէ, — Նոյնպէս եւ Պատ. էջ 79, տող 3-4.
 խնդրական անիմաստ բառին ձեռագրական տարբերութիւնները ո՛չ Վե-
 նետիկ տպագրին մէջ կը գտնենք եւ ոչ ալ Պատկանեանի հրատարակու-
 թեան մէջ . միայն Հայկ. Բառ. « մահեմ » բառին տակ զնելով Բուզանդի
 յիշեալ օրինակը միայն, կ'աւելցնէ. « բառ անստոյգ՝ իւր մահացուցա-
 նեմ . ըստ միռւմ օրինակի, Բուզ. դ. 5 ». ի՛նչ ունին արդեօք միւս
 վեց ձեռագիրները : Սոյն անստոյգ բառը ըստ իս պէտք է կարգաւ պար-
 զապէս « պահէ » :

» — էջ 96, տող 5-7. Եւ այսպէս հանապազ հանդերձ եղբարք զո-
 հանալ եւ օրհնել զտէր Յիսուս Քրիստոս, զցայգ եւ զցերեկ կային ի պաշ-
 տաման տեառն անպագար : — Նոյնպէս է եւ Պատ. էջ 79, տող 34-36 :
 Խօսքին իմաստը կանոնաւորելու համար ստորագծեալ բայերը պէտք է
 ուղղել « գոհանալով եւ օրհնելով » :

» — էջ 96, տող 10-11. Իսկ սուրբն Ներսէս յեթն աւուրն ի կի-
 րակէին հասնել միայն, ապա ճաշակէր : — Այսպէս եւ Պատ. էջ 80, տող
 1-2: Խօսքն անկապ է . բայց թէ ի՛նչպէս ուղղելու է, ինձ անյայտ է :

Գլուխ է. էջ 97, տող 14-17. Թէպէտ եւ ամենայն ոք վասն գիտու-
 թեան արուեստին կարօտէր առ նա գալ . մանաւանդ արտաքինքն իսկ
 ճարտարապետք փիլիսոփայիցն առ նա ընթանային վասն իւրեանց ար-
 ուեստին : — Ճիշտ ու ճիշտ այսպէս է նաեւ Պատ. էջ 81, տող 2-4: Շատ
 անմիտ է կէտադրութիւնը, որ պատճառ է եղած խօսքին անկապակից
 համարուելուն. զալ բառէն ետք դրուած միջակէտը պէտք է. գարձնել ըս-
 տոր, եւ ւարձալինքն բառէն ետքն ալ զնել միջակէտ . այսպէսով խօսքը
 կը պարզուի. « ամէն մարդ, մանաւանդ արտաքինները, կ'ուզէին անոր
 քով գալ իւր արուեստին գիտութեան համար . իսկ վարպետ փիլիսոփա-
 ները իրենց արուեստին համար անոր քով կը վաղէին » :

» — էջ 97, տող 27-28. Երեւալ բնակէր մի ի շինացն՝ ուր եւ նմա
 պատշաճ իյցէ կալ սնդ : — Նոյնպէս է եւ Պատ. էջ 81, տող 12-13.
 « բնակել » բայը կը պահանջէ ներքոյական . ուստի պէտք էր դարձնել
 « ի միում » կամ եթէ ոչ « ի մի » (նախդրիւ հայց.) եւ կամ առ առաւելն
 « զմի » (հայց.) :

Գլուխ Բ. — էջ 98, տող 21-23. եւ որ կողմն յաղթեսցէ, յայտ լիցի .
 զի մի՛ զնա բռնադատ, զրադատ ինչ երեւեսցի յաղթութիւնն : — Նոյն-
 պէս է Պատ. էջ 81, տող 30-32 : Հոս զնա բոլորովին անպէտք է . բնա-
 գիրը սլիտի ունենար « բնաւ » , որ աղաւաղուելով այս ձեւին է վերա-
 ծուեր :

» — էջ 98, տող 31 — էջ 99, տող 2. առեալ եպիսկոպոսն Եւսեւ-
 digitised by A.R.A.R.®

բիոս զկղերն զամենայն, եւ ի մեծ հոգս մտանէր. ուստի՞ կարծիցես բանիցն պատասխանիս պատրաստել. զի եւ բանիւ ոչինչ կարի էր առաւել : — Նոյնպէս ունի Պատ. էջ 82, տող 6-9 : Ստորագծեալ բառը շատ անմիտ է . պէտք է դարձնել « կարիցէ » , եւ իսկոյն խօսքին իմաստը կը պարզուի :

» — էջ 99, տող 5-7 . նա մեծ է . ասեն , ի նմա շնորհքն խափանել զնենգութիւն դաւաճանութեանն սատանայիս — Նոյնպէս ունի Պատ. էջ 82, տող 11-12 : Երկրորդ նախադասութիւնը կը մնայ առանց բայի . շնորհքն բառէն յետոյ պէտք է աւելցնել « կարեն » . « անոր մէջ եղած շնորհքը կրնայ խափանել սատանայի դաւաճան նենգութիւնը » :

» — էջ 99, տող 13 . զի առ Աստուած հաւատաց եմ բանքն եւ քընութիւնքն : — Ստորագծեալ ձեւին տեղ բոլոր օրինակներն ունեցեթ են « հաւատացին բանքն » . ճիշտ է Վենետիկեցոց մացուցած սրբադրութիւնը , որուն կը հետեւի եւ Պատ. էջ 82, տող 18 :

» — էջ 100, տող 20-21 . եւ յանձին կալան նոքա Եւսեբի քանի ածցէ ընկերս ընդ ինքեան , յորժամ գայցէ յատեանն : — Նոյնպէս է եւ Պատ. էջ 83, տող 17-18 : Սոսքին իմաստն այսպէս է . « անոնք ընդունեցին որ Եւսեբիոս ատեան եկած ժամանակ իրեն հետ բերէ քանի մը ընկերներ » : Բայց չարագրութիւնը անկանոն է, բառեր ինկած ըլլալուն պատճառաւ . Վենետիկի տպագիրը կ'ըսէ թէ երեք օրինակ ունին « զի քանի » . (Պատ. կը գրէ « ի բազում օրինակս՝ զի քանի ») . խօսքին միակ կանոնաւոր ձեւն է « . . . զի Եւսեբի քանի մի ածցէ ընկերս ընդ ինքեան . . . » :

» — էջ 101, տող 17-19 . եւ ետ հարկս ի վերայ եկեղեցեացն տու ժիւք մեծաւ ծանրութեան տուգանօք : — Նոյնպէս է եւ Պատ. էջ 84, տող 10-11 : Հարկս տու ոճը անծանօթ է . պէտք է դարձնել « եդ հարկս » :

Գլուխ Թ. էջ 101, տող 28-29. զիա՛րդ հրամայեաց զամենայն գանձսն որ ի Բրիտանոս հաւատացեալ էին ժողովել : — Պատ. էջ 84, տող 19-20 ունի « . . . հաւատացեալ էին ժողովուրդն՝ ժողովել » . այս ընթերցուածն է ուղիղ , իսկ առաջինը կը մնայ պակասաւոր :

Գլուխ Ժ. — էջ 103, տող 16-17. Եւ պատմեցին նմա , զի էր այր մի օտիկեստէս ճարտար ի քաղաքի միոյջ (Պատ. էջ 86, տող 1-2). — էջ 103, 21-22 (Պատ. էջ 86, 5-6) դէպ եղեւ նոցա դիպել այլ քաղաքի միոյջ . — էջ 162, տող 18 (Պատ. 134, 13) յամուր տեղւոջ միոյջ . — էջ 243, 24 (Պատ. 199, 29) յաւուր միոյջ . — էջ 261, 10 (Պատ. 214, 13) ի միոյջ վայրի : Այս բոլորին մէջ ալ միոյջ գործածուած իբր տրական՝ պէտք չէ սխալ համարիլ . ընդհակառակը թանկագին հետքեր են հին միոյջ արականի մը , որու մասին խօսած ենք Բազմ. 1897, էջ 259 :

» — էջ 103, տող 23-25 . Իբրեւ պատահեաց այնմ , էջ սոփեսեսն, եւ իւր վանս ունէր ի ներքս ի վկայանոցի անդ : — Նոյնպէս է եւ Պատ.

էջ 86, տող 7-8, Սոփիեսէս բառը պէտք է որ սառնայ որոշեալ և յօղը՝ բայց եթէ առնենք իբր յատուկ անուն, թէեւ միւս տեղերը այսպէս չէ առնուած, կրնայ մնալ այնպէս ինչպէս կայ:

» — էջ 104, տող 9-12. Են որք ի կապանս են, են որք ի փիւղակէս են, են որք յաքսորս, եւ են որք յայլ բռնութեան, են ի զրպարտութեան ի հարկս եւ ի խոշտանգանս չարչարանաց: — Պատ. էջ 86, տող 21-24 ջնջած է միայն վերջին ստորակէտը. մնացեալը նոյն է և փոքր կանոնաւորելու համար ստորագծեալ են էականը պէտք է տալ նախորդ նախադասութեան եւ քննութեան բառին քով գրուած ստորակէտը զնել էականէն յետոյ. « յայլ բռնութեան են, ի զրպարտութեան եւն. »:

» — էջ 105, տող 4-5. եկին կուտեցան, եւ լի եղեւ վկայանոցն նոյնիւն վկայիւք: — Այսպէս նաեւ Պատ. էջ 87, տող 9-10. Ըստ վեհակի տպագրին՝ ստորագծեալ բառին տեղ ձեռագիրներէն մէկը ունի նոյնիւն. բայց թէ՛ մին եւ թէ՛ միւսը անսովոր ձեւեր են, ինչպէս կը նշանակէ եւ Հայկ. Բառ. Բ. էջ 439, սիւն ք. այս տեսակ անսովոր ձեւեր կրնան միայն մուտք ունենալ Դիւն, Նիւս, Կիւրղ. գնձ., Լմբ. հանգ., Անյ. պորփ. եւ արիստ., Պղատ. օրին. եւ այլ այսպիսի յետադիպարեան գրուածքներու մէջ, բայց Բուզանդի մէջ դործ չունին. ուստի պարզ է որ յետին ժամանակներ տգէտ գրիչներու ձեռքով ներմուծուած սխալ ձեւ մըն է, զոր պէտք է վերածել կանոնաւորին:

» — էջ 105, տող 34-35. Սոյնպէս եւ զկեսարացոցն հրաման ետուն տալ զիւրաքանչիւր իրաց: — Այսպէս է եւ Պատ. էջ 87, տող 34-35. Հոս առաջին ակնարկով իրաց բառը առնուելով զիւրաքանչիւր ձեւին հետ, դժուարութիւն կը յարուցանէ. բայց պէտք է տալ զկեսարացոցն բառին եւ այն ժամանակ խօսքին իմաստը կը պարզուի. « նմանպէս կեսարացոց իրերու մասին հրաման տուին որ իւրաքանչիւրը ետ տան »:

» — էջ 106, տող 1-3. ահաւասիկ երաշխաւոր իմ թոսփեցաւ ձեզ, զի ասացի, քե եւ տաց ձեզ ձեռն ի ձեռն ի ձեռս ձեր: — Նոյնպէս ունի Պատ. էջ 87, տող 37 — էջ 88, տող 1. Առաջին նախադասութեան միտքը կրնայ հասկցուիլ, բայց անկանոն կազմութիւն ունի, զոր ուղղել կը դժուարանամ. վերջին նախադասութեան մէջ քե եւ կամ քե եւ բոլորովին անյարմար է. ասոր հետ կրնանք համեմատել Բուզ. Թ. տող 23-31. ուր Բասիլիոս երաշխաւոր կը կանգնի գրաւուած իրեղէններուն համար եւ կը խոստանայ ժամանակին վերադարձնել. « ... քերէք ի ձեռն իմ, ես յեւ նիմ այդմ երաշխաւոր ... զայս գանձս եւս քաց ձեզ դարձուցեալ ձեռն ի ձեռն ի հուպ ժամանակի »: այս հասուածէն կ'երեւի որ վերի նախադասութեան մէջ ալ քե եւ պէտք է ուղղել « թէ ես »: առաջինը վերջինին կրկնուի իւնն է միայն:

» — էջ 106, տող 5-6. դատեցաւ զգատառասանս մեր, և խնդրեաց փեժ սուրբ եկեղեցւոյ ուխտի իւրոյ: — Նոյնպէս է Պատ. էջ 88, տող 3-4. ուղղել զփեժ՝ յաջորդ յատկացուցիչին պատճառաւ:

Գլուխ ԺԱ. — էջ 107. տող 2-4. եւ դանձաբազումս եւ անթիւս վասն զմիտս համեմել թագաւորին Արշակայ, ի ձեռս Վարդանայ եւ որք ընդ նմա էին, աւարելի: — Նոյնպէս եւ Պատ. էջ 88. տող 28-30. ուղղել ըստ սովորական կանոնի « հաճելոյ »:

Գլուխ ԺԲ. — էջ 109. տող 5-9. Արշակ . . . որչափ ի մասաղոթեանն հասակին րստ աստուածային իմաստութեանն գնացեալ լինէր. նոյնչափ յաւագութեանն ի լիութեան ի շաղաշաստըքան հասաւ: — Նոյնպէս ունի եւ Պատ. էջ 90. տող 23-25: Վերջին բառին տեղ բոլոր ձեռագիրներն ալ (նոյնպէս եւ Պատկանեանինը) ունին հաւաս. այնպէս որ սըրբագրութիւնը Վենետիկացոյն է. վերջընթեր բառին համար ալ սա զիտողութիւնը կրնանք ընել որ Հայկ. Բառ. Բուզանդի միւլենոյն հաստաժը յիշելու ժամանակ կը գրէ « շաղաշտութիւն » (իբր շաղաշու բառէն) եւ ո՛չ թէ շաղաշաստըքն. ինչպէս ունին սպագիրները:

» — էջ 109. տող 14-17. հրամայեաց կարգել քարոզ ընդ ամենայն տեղիս աշխարհացն հրապարակին իւրոյ. եւ ամենայն կողմանս գաւառացիւրոց լի առնէր հրահանաւն արքունի: — Նոյնպէս Պատ. էջ 90. տող 29-31. ուղղել « զամենայն »՝ յաջորդ յատկացուցիչին պատճառաւ:

» — էջ 109. տող 35-36. բազում արք զիւրեանց կանայս թողուն. եւ զայլոյ կանայս առեալ՝ անդր անկանէին: — Նոյնպէս է եւ Պատ. էջ 91. տող 11-12. Զայլոյ բառը կ'ենթադրէ բազմակնութիւն, որ զոնէք իստոյնութեան ժամանակ հասարակ ժողովրդեան մէջ գոյութիւն չունէր եւ միայն ազնուականներուն առանձնաշնորհութիւնն էր Բուզանդի նոյն երեսը քիչ մը առաջ՝ տող 22. կ'ըսուի. « կամ զկին ուրուք տարեալ իցէ » եւ ո՛չ թէ « զկանայս ուրուք », որմէ կը հետեւի թէ այստեղ ալ պէտք է դարձնել « այլոց »: Երկաթալիր գրութեան մէջ յ եւ ց տառերուն շփոթութիւնը, ինչպէս վերը նկատեցինք, շատ սովորական է:

» — էջ 110. տող 2-4. Բազում աւանդառաք զաւանդս շի զպա. հետոս բարձեալ, անդ անկանէին: — Նոյնպէս է Պատ. էջ 91. տող 13-15. նախադասութիւնը կը կազմայ նախ այն պատճառով որ շի ածականը իրեւ պարապ բեռ կը մնայ. երկրորդ « զաւանդս » եւ « զպահետս » բառերուն մէջի շաղկապը կը պակսի. այս անպատահութիւնները կը վերնան, երբ ընդունինք որ շի ձեւը սխալագրութիւն է եւ-էն. երկաթագիր գրութեան մէջ այս երկու բառերը շատ զիւրութեամբ կրնային շփոթուիլ, ի եւ ի գրերուն բացարձակ նոյնութեան եւ և, ե տառերուն բաւական նմանութեան պատճառաւ:

» — էջ 110. տող 7-8. Վասն այսորիկ ամենայն մարդ հառաչելով վայէին. եւ ասէին ի հաւանեղ քանիցն իւրեանց: — Նոյնպէս ունի Պատ. էջ 91. տող 17-18. ստորագծեալ մասը անկապ եւ անմիտ է. բայց թէ ի՛նչպէս պէտք է կանոնաւորել, ինձ անյայտ է:

» — էջ 110. տող 31-33. բազում գանձա արծաթոյ, եւ բազում

նոյն զարգացման ճիւղ՝ արքունի ասպետին , տայր նմա : — Պատկանեանի տարբերութիւնը էջ 91, տող 36-37, նմոյս սխալագրութեան մէջ կը կայանայ միայն , կը կարծէի թէ պէտք էր քնքել զարգացման բառին զ նախդիրը , որ նախորդ նմոյս բառին և վերջապատուն ազդուած կը թուէր ըլլալ : բայց աւելի յարմար կը լինի ընդունիլ թէ զ նախդիրը անորոշ հայցականէ մը յետոյ գրուած՝ չեղանու համար է միայն , հմտ. հաց զմեր կերիցուք եւ ճանապարհ զմեր երթիցուք :

» — էջ 110, տող 36-38 : մինչեւ հրաւանն տայր հալածել զեպիսկոպոսն Սաղ ի բանակէ անտի : — Նոյնպէս է Պատ. էջ 92, տող 3-4 : Ուղղել հրաւանն առանց յօդի , քանի որ անորոշ հայցական է :

» — էջ 111, տող 9-12 : երթայր յայլում առաւ տեսանէր լցեալ ինքնին իբրեւ ի հրամանէ Աստուծոյ . եւ դարձեալ օր ըստ օրէ մատակարարէր աղքատացն , եւ այնքն ստէպ ստէպ լցեալ լինէր : — Նոյնպէս ունի Պատ. էջ 92, տող 12-14 : Հոս այնքն միտք չունի , խօսքին յարմարցնելու համար կրնայ միայն առաջարկուիլ « այն » , ակնարկելով գինիի մատաններն ու կարասները :

» — էջ 111, տող 17-18 : բայց ի ժամանակեան ձիոյ եկին գողք , եւ գողացան զգլխն եկեղեցւոյն — Նոյնպէս Պատ. էջ 92, տող 18-19 : Ուրիշ փխ. « միտում » անս վերը գլուխ Ժ :

» — էջ 111, տող 34-35 : զկնի աներոյն իւր՝ նա կալաւ զաթոռն իւրոյ : — Նոյնպէս Պատ. էջ 92, տող 32 : Ուղղել « իւրոյ » :

Գլուխ ԺԳ. — էջ 112, տող 23-30 : Համաշխարհ ամենայն ոք . . . զեպեալ ուրիշ կատարէին , որ ի վերայ հոգեւոր զանձին հայրապետին՝ որ առաւ նոցա . եւ կատարեաց նոցա զխնդրուածն նոցա , եւ զարքաքիւն սրտառութեան անձանցն սրակեղ ցաւոցն սրտաբեկութեան , միւսանդամ . . . միտմարեաց զամենեան : — Պատ. էջ 93, տող 19-23 ունի « զորութիւն արատութեան » : մնացեալը նոյն է : Ստորագծեալ ձեւերէն առաջինը « առեալ »՝ ո՛չ ակնին կը յարմարի (քանի որ լատինացի Ս. Երսէն կը վերագտնար) եւ ոչ յաջորդ բառին (քանի որ առաւ ձեւին հետ պիտի ըսուէր « ի նոցանէ ») : ուստի յարմար կը թուի ուղղել « տուաւ » : Երկրորդը զարքաքիւն՝ որ բնաւ գործ չունի յաջորդ ցաւ յայանող բառերուն հետ , տպագրական սխալ մըն է եւ ըստ Պատ. ի ուղղելու է « զորութիւն » : Ասոր հակառակ Պատկանեանի « արատութեան » ձեւն ալ տպագրական սխալ է :

» — էջ 114, տող 2-4 : Այլ ես տեսի տեսիլ , զի կորուստ եւ քանդումն յուզեալ իւղաղեալ գայ ի վերայ կորստական աշխարհիս Հայոց աշտոյի : — Նոյնպէս է եւ Պատ. էջ 94, տող 25-26 : Ստորագծեալ բառերը ըստ կանոնի պիտի գաւնային « զաշտ » , « աշտոյի » : բայց ասոնք կրնան ըլլալ Բուզանդի ազատ ոճի արդիւնքը եւ ոչ թէ ձեռագրական սխալագրութիւն :

» — էջ 114, տող 33-34. Եւ աղուէսք մուտ եւ ելս խաղասցեն յարկս նոցին : — Նոյն եւ Պատ. էջ 95, տող 13-14 : Ուղղել « ի յարկս » :

Գլուխ ԺԴ. — էջ 116, տող 21-22. Յաղագս Հայր մարդպետին, յոր-
ժամ եկն էջ ի գաւառն Տարօնոյ՝ եթէ զիա՛րդ եկն ել ի տեղի աղօթիցն
Աշխիւս : — Նոյնպէս է Պատ. էջ 96, տող 27-28 : Ստորագծեալ բառին
տեղ օրինակ մը ունի « Աշտիշատայ », որ աւելի յարմար պիտի լինէր :
Նոյն վերնագրին կրկնութիւնը ընդհանուր ցանկին մէջ, էջ 61, քիչ մը
տարբեր է. վերջի մասն ունի այսպէս. « . . . զիարդ եկեալ էր ի տեղին
աղօթիցն յԱշխիւս » : Այս ձեւը պէտք է մտցնել նաեւ երկրորդ անգամ
մասնաւոր վերնագրին մէջ :

» — էջ 116, տող 26-28. Եւ էր մարդպետն Հայր այր չար եւ ժան-
տաքատոյիւք անօրէն եւ անիրաւ քան զառաջին Հայր անուն մարդպետան,
— Նոյնպէս ունի Պատ. էջ 96, տող 31-32 : Որպէս զի խօսքը կանոնա-
ւորուէր, պէտք էր որ « ժանտաքատոյք » գոյական մը ունենայինք՝
« ժանտ քարք » նշանակութեամբ. բայց այսպիսի բառ մը գոյութիւն
չունի մեր մասնագրութեան մէջ : Յայտնապէս բառը խանգարուած է
« ժանտ, քարոյիւք » ձևէն. ըստ այսմ պէտք է կարդալ. « Եւ էր մարդ-
պետն Հայր այր չար եւ ժանտ, քարոյիւք անօրէն եւ անիրաւ. . . »

» — էջ 117, տող 15-16. ապա դէպ եղեւ անցանել Հայր մարդպե-
տին առ Տեղօքն. — Նոյնպէս է Պատ. էջ 97, տող 14-15 : Տեղի բառին
գործիականն է Տեղեօք, ձեռագիրներէն մէկն ալ ունի « առ անդեօք »,
զոր պէտք է մտցնել բնագրին մէջ, ինչպէս որ քիչ մը վարն ալ, էջ
118, տող 1-5, կը կարդանք. « Եւ զսուրբ Տեղեօքն քամահեալ արհամար-
հէր » :

» — էջ 118, տող 17-21. Ապա գնայր մարդպետն Հայր ի սուրբ
տեղեացն, եւ էջ յափն գետոյն հոսանացն Եփրատու, հոյիսն թանձրա-
խուռն անտառին, ի գետախառնուանն երկուց գետոց, ի թաւութ խար-
ձիցն մամխեացն. . . — Նոյնպէս Պատ. էջ 98, տող 1-9 : Ստորագծեալ
բառը պէտք է ուղղել « ի հովիտան » նախդրիւ հայցական հոլովով, ինչ-
պէս են միւսները՝ յափն, ի գետախառնուանն, ի թաւութ :

» — էջ 118, տող 24-26. Արդ իբրեւ եկն հհաս յայն տեղի, ապա
յուզեցաւ դատաստան բարկութեան ի տեառնէ ի վերայ անօրէնն Հայրի,
եւ իւրոց գործոցն եւ բանիցն խօսելոյ — Նոյնպէս է Պատ. էջ 98, տող
12-14. վերջի բառն ուղղելի է « խօսելոց » :